

'Na de val. Nederland na 1989'

Het moeizame aanpassingsproces van Nederland na 1989

Boeken - 5 november 2014 - Auteur: Hanco Jürgens

De val van de Berlijnse Muur heeft ook Nederland veranderd. In 'Na de val. Nederland na 1989' verklaart historicus Hanco Jürgens de maatschappelijke onrust in Nederland uit het moeizame aanpassingsproces van ons land aan de nieuwe internationale verhoudingen na de de revolutionaire gebeurtenissen in 1989. Een fragment:

Op donderdagavond 9 november 1989 om 23.29 uur valt de Muur. Op dat moment openen de grenswachten van grensovergang Bornholmer Straße de slagbomen en laten ze de toegestroomde menigte zonder controle passeren. De druk is te groot, er is geen houden meer aan en tegen de instructies in besluiten ze te doen wat niemand voor mogelijk hield. Het is een simpele handeling, maar ze heeft grote gevolgen. De consequenties ervan zijn niet te overzien.

De gebeurtenissen hebben elkaar die avond snel opgevolgd. Even voor zevenen, aan het eind van een rommelige persconferentie, kondigt Politbureaulid Günter Schabowski ruimere reismogelijkheden voor DDR-burgers aan. De Volkspolizei zal de daartoe benodigde visa verstrekken. Volgens Schabowski is de opening van de DDR-grenzen een belangrijke stap in het ontwapenings- en vredesproces. Hij gaat ervan uit dat de Bondsrepubliek en de NAVO met een antwoord op deze handreiking zullen komen. Tot drie keer toe vragen journalisten hem wanneer de maatregel zal ingaan. Hij bladert wat door zijn papieren en antwoordt: 'Dat treedt bij mijn weten... gaat dat direct in, onmiddellijk.' Hij bevestigt nog dat het besluit ook geldt voor de grensovergangen in Berlijn. Vervolgens wordt de persconferentie beëindigd.

Zonder televisie was deze avond zeker anders gelopen. Eerder in het jaar hadden de West-Duitse omroepen al uitgebreid verslag gedaan van het aanzwellende protest. Behalve in enkele uithoeken van het land konden DDR-burgers de West-Duitse tv probleemloos ontvangen. Op de ZDF en de ARD werd dagelijks bericht over de aanhoudende vluchtelingenstroom van DDR-burgers, die via de Hongaars-Oostenrijkse grens of de West-Duitse ambassade in Praag naar de Bondsrepubliek probeerden te vluchten. En natuurlijk waren de ongeregelheden tijdens het bezoek van Gorbatsjov aan Berlijn ter gelegenheid van het veertigjarig bestaan

van de DDR op 7 oktober 1989 breed uitgemeten op de West-Duitse tv. Ook waren er beelden uit de DDR gesmokkeld van de belangrijkste maandagdemonstratie in Leipzig op 9 oktober. De maar liefst 70.000 demonstranten deden er alles aan om een confrontatie te voorkomen en de Stasi greep uiteindelijk niet in. De volgende dag waren de beelden te zien op de West-Duitse televisie.

[Hanco Jürgens](#)

'Na de val. Nederland na 1989'(Nijmegen, 2014) 192 pagina's

ISBN 9789460041938

[Uitgeverij Van Tilt >>](#)

Boekpresentaties:

[5 november, 17.30 uur, Nijmegen >>](#)

[6 november, 19.00 uur, Amsterdam >>](#)

Nadat de chef van de Sozialistische Einheitspartei Deutschlands (SED) Erich Honecker op 18 oktober was afgezet, vond in Berlijn op 4 november de grootste, inmiddels vrije demonstratie plaats. Het waren er niet meer dan 200.000, maar in de media werd gesproken van zeker 500.000 betogers. Nu deed de DDR-televisie wel live verslag van de gebeurtenissen. Op 7 november trad het Politbureau, het uitvoerend orgaan van de SED, af. Dat DDR-burgers vrijer konden gaan reizen, was al in oktober bekendgemaakt, maar hoe deze maatregel zou worden ingevuld, bleef ongewis.

Als de persconferentie van Schabowski op 9 november live wordt uitgezonden in het DDR-nieuwsbulletin 'Aktuelle Kamera', is er dus het nodige voorafgegaan. Maar de dynamiek van die avond is vooral te danken aan de West-Duitse journaals, die het nieuws prominent brengen. Om kwart voor negen besluiten de grenswachten aan de Bornholmer Straße al mondjesmaat mensen door te laten. Maar dat heeft een averechts effect: de menigte zwelt aan. Om even over half elf opent Hanns Joachim Friedrichs het ARD-journaal. Hij maant tot voorzichtigheid met het gebruik van superlatieven, maar stelt dan dat 9 november een historische dag is: 'De DDR heeft te kennen gegeven dat haar grenzen per direct voor iedereen zijn geopend. De poorten in de Muur staan wijd open.' Na deze uitzending is de run op de grenspost niet meer te stuiten. 'Tor auf, Tor auf', roepen de mensen, en: 'Wir kommen wieder, wir kommen wieder!' Als brigadier Harald Jäger besluit de slagboom te openen, volgen een voor een de andere grensovergangen in Berlijn. De Muur is gevallen.

Dat de wereld er na de val van de Muur anders uit zou zien, was onvermijdelijk. Voor het eerst ervoeren de naoorlogse generaties zelf de schok van de

geschiedenis. Iedereen wist: deze historische gebeurtenis zal nog lang nadreunen. Maar in Nederland veranderde er in eerste instantie niet veel. Twee dagen voor de val werd het derde kabinet-Lubbers beëdigd, met voor het eerst sinds twaalf jaar weer een PvdA-minister van Financiën. Wim Kok wilde vooral laten zien dat zijn partij een betrouwbare coalitiepartner was. Het gevolg was een grote mate van continuïteit in beleid.

Het stond nog te bezien wat de val van de Muur precies voor de toekomst van Nederland en voor de plaats van het land in de wereld zou betekenen. De val had vooral aangetoond hoe moeilijk het was om de toekomst te voorspellen. Zorgen over een onzekere toekomst waren er in de jaren tachtig zeker ook geweest. Toen draaide het om de angst voor de neutronenbom, een kernramp of zure regen, waardoor grote delen van de Nederlandse bossen zouden afsterven. Nu bracht de val van de Muur geheel nieuwe risico's in beeld. Het veiligheidsbeleid, dat in de jaren tachtig nog zo nadrukkelijk in het teken van de Koude Oorlog stond, kreeg een heel andere invulling. Het kwam steeds meer in het teken te staan van lokale conflicten elders. Het indekken tegen de risico's van globalisering werd een belangrijk thema.

Daarnaast kregen kleine en grote criminaliteit door toedoen van de media steeds meer aandacht. Wat vóór de val van de Muur vaak nog als Telegraaf-nieuws werd afgedaan, kwam later ook in kwaliteitskranten terecht. Door de snelle verspreiding van het nieuws via internet, e-mail en mobiele telefoon werden de risico's onderstreept. Oude coördinaten werden vervangen door nieuwe. Analoog hieraan moesten onze toekomstverwachtingen worden bijgesteld. Drie thema's waren daarbij van extra groot belang: de crisis van de democratie, scheuren in de vertrouwde politieke links-rechtstegenstellingen en de positie van Nederland in de wereld, in het bijzonder in de Europese Unie.

Ik wil op zoek naar de oorzaken van de grote maatschappelijke veranderingen in Nederland in de afgelopen vijftientig jaar. Meestal worden die oorzaken gezocht in interne verhoudingen in de Nederlandse samenleving, zoals de kloof tussen burger en politiek, het democratisch tekort, de vrijblijvende tot niets verplichtende tolerantie, de negatieve effecten van open grenzen op de arbeidsmarkt voor laagopgeleiden, voortdurende soevereiniteitsoverdracht van Den Haag naar Brussel, een terugkerend klein-maar-dappersyndroom of een hardnekkig onbehagen in de politieke cultuur. De debatten zijn vaak erg op Nederland zelf gericht, alsof dat wat buiten het land gebeurt weinig relevant is. Toch blijkt uit de DHL Global Connectedness Index dat Nederland het meest internationaalvernetzte land ter wereld is.

Het een sluit het ander niet uit. Juist de sterke internationale oriëntatie en de grote internationale belangen van Nederlandse bedrijven in het buitenland hebben een tegenreactie tot gevolg: de behoefte aan geborgenheid, aan sociale cohesie in eigen land.

Voor de Nederlandse geschiedenis zijn allerlei metaforen gevonden die rust en stabiliteit veronderstellen, zoals de gidslandgedachte, de pacificatie door een verzuilde bestuurselite die gezamenlijk het land bestuurt of het poldermodel. Op steeds andere manieren werd een maatschappelijke consensus verondersteld in het Nederlandse bestuur, die ten voorbeeld kon worden gesteld aan andere landen. Maar het is de vraag of de Nederlandse politiek wel voldoet aan dit beeld. In de Nederlandse politiek worden vaak langere periodes van relatieve rust afgewisseld met emotionele oprispingen, zoals rond de nacht van Schmelzer of de opkomst van Fortuyn. Ook de reacties op ontwikkelingen elders in de wereld zijn soms onvoorspelbaar fel. Dat hebben de aanslag op de Twin Towers, het bijna-bankroet van Griekenland en het neerhalen van vlucht MH17 wel aangetoond. Als klein land heeft Nederland een dunne huid. Dat is ook logisch: Nederland is een doorgangshuis van goederen en ideeën. Waar je ook bent, de grens is nabij, vrijwel nooit meer dan twee uur rijden. En daar waar een ander land ver weg is, zoals in Den Helder, lonkt de zee.

Dit is een artikel gedownload via duitslandinstituut.nl.

Artikel: <https://duitslandinstituut.nl/artikel/8898/na-de-val-nederland-na-1989>